

և ազնուութիւն խառնուած մտային ա՛յնքան հարստութեան հետ. ո՛րքան մեծ կորուստ Միաբանութեանդ եւ Ազգին համար՝ միանդամայն կապուած տեսնել ըստ վերին կարգադրութեան:

Ձէի կրնար անձամբ չբերել Եղբայրութեանդ՝ իմ սրտագին ցաւակցութիւնս պատուական Սիրելւոյն համար, զոր չէի կրնար խորհիլ՝ թէ երեք ամիս յառաջ վերջին անդամ կը տեսնէի աշխարհիս վրայ:

Աղօթեցի, եւ մաղթեցի, որ Աստուած յարուցանէ միշտ անոր նման սիւներ՝ Մխիթարայ տան մշտանորոգ հաստատութեան համար: ...

Հ. Վ. Հացունի:

Բէյրութ, 17 Մարտ 1933:

Լրագիրներէն մեծ ցաւով տեղեկացայ Գերյ. Հ. Յակոբոս Վ. Տաշեանի մահուն լուրին: ... Ընդունեցէք Համալսարանին, մասնաւորապէս Արեւելագիտական բաժնին ցաւակցութիւնները, եւ միեւնոյն ատեն իմ ալ աղօթքներս, յարգանքներս եւ ջերմ մաղթանքներս Միաբանութեանդ համար: ...

Յ. Վրդ. Մըսրէան:

10 février 1933.

Monseigneur,

J'ai appris avec un profond chagrin la mort du Père Dashian. Pour tous ceux qui s'intéressent à l'étude de l'Arménie il a été un Maître et je l'ai senti plus que personne, puisque dans l'hiver 1890—1891 il a pris la peine de diriger mon travail sur la philologie arménienne. Je ne saurais mesurer ce que je lui ai dû en précision, en rigueur.

La mort du Père Dashian met en deuil tous les Arménistes. Elle me touche personnellement plus qu'aucun autre.

Je m'associe, en conséquence, au deuil de votre Congrégation et vous prie d'agréer mes respectueux hommages.

A. Meillet.

Frédéric Macler adresse à la Congrégation des Révérends Pères Méchitharistes de Vienne l'expression émue de sa vive

et profonde sympathie à l'occasion du deuil cruel qui vient de les frapper en la personne du regretté Père Jakobus Dashian.

Բերլին-Շարլոտենբուրգ, 10 Փետր. 1933:

Այսօր հայ թերթերից անհուն ցաւով տեղեկացայ մահը մեր բազմաբեղուն բանասէր եւ Միաբանութեանդ արժանաւորագոյն անդամ Հ. Յակ. Տաշեանի: Թոյլ տուէք ինձ, մեծարդոյ Հայրեր, այդ յոյժ տխուր դէպքի առթիւ իմ անկեղծ վշտակցութիւնը յայտնել Ձեզ եւ ամբողջ միաբանութեանդ: Յանձին Հ. Տաշեանի Ձեզ հետ միասին եւ ամբողջ հայ ազգը կորցնում է իր մեծ գաւակներէց մէկին. իսկ հայ բանասիրութիւնը եւ գիտութիւնը՝ մի ականաւոր ու բազմերախտ մշակ:

Կը մաղթեմ ի սրտէ, որ Միաբանութեանդ շարքերից նորանոր ուժեր յառաջանան եւ շուտով լեցնեն այն բացը, որ իր կսկծալի մահով թողնում է Հ. Յ. Տաշեան, Մխիթարի արժանաւոր աշակերտը եւ Այտընեանի համբաւաւոր յաջորդը:

Ա. Արեղեան:

Պարիս, 9 Փետր. 1933:

Խորին ցաւով իմացայ այսօր նշանաւոր պատմագիր եւ բանասէր Հ. Յակովբոս Վ. Տաշեանի յեղակարծ մահը, որ ամբողջ ազգը սուգով կը համակէ:

Այս տխուր առթիւս կը փութամ իմ վշտակցութիւններս յայտնել Ձեր Գերյարգելութեան, ինչպէս նաեւ ամբողջ Պատ. Միաբանութեան:

Տֆթ. Ալլահվերտի Որդի:

Բէյրութ, 25 Փետր. 1933:

Մեծ հարուած եղաւ սրտիս Հ. Յ. Տաշեանի մահը: Նա կենդանի ապացոյց էր մեր ցեղի գիտական մեծ կարողութեանց: Իր դործերը բանասիրական աշխատանքի դպրոց եղան մեր սերունդի համար եւ ստուգուած փաստերի անսպառ շտեմարան: Իր աշխատանքի որակը հաւասարում էր հայ բանասիրութիւնը եւրոպականին: Իր մտքի շիտակութիւնը վստահութիւն էր ներշնչում. իր իմացական խիղճը միշտ արթուն էր, որով իր խօսքը դառնում էր հեղինակաւոր. կա-

րելի էր վատահել իր ասածին, առանց անդրազոյն ստուգումի: Անձամբ ճանաչելու բախտն ունեցած չեմ. բայց տասնեակ տարիներ հետեւելով իր գիտական աշխատանքին՝ այն համոզման եկած եմ, որ նա պէտք է նոյնքան մեծ լինէր իբր բարոյական անձ, որքան մեծ եղաւ իբր գիտուն: — Յոյս չունեմ թէ այսօրուան հայութիւնը կարողանայ գործնապէս յաւերժացնել այդ մեծանուն գիտունի միշտակը. դրա համար պէտք էր աւելի մեծ սէր ունենար դէպի ազգային մշակոյթը եւ աւելի խոր ըմբռնում գիտական աշխատանքի. բայց յուսով եմ թէ Միաբանութիւնդ, որի անունը փառաւորեց նա իր գործով, պիտի ճգնի լոյս ընծայել հանդուցեալի անտիպ գործերը:

Ես չգիտեմ ինչպէս արտայայտեմ վշտիս խորութիւնն եւ ինչպէս մխիթարեմ ձեզ: Հաւատքը կարող է ձեզ մխիթարել անձի կորուստի համար, բայց գիտունի կորուստը փոխարինել չի կարող: Մխիթարութիւնս այն է միայն, եւ թող Ձերն եւս այն լինի, որ Գաթրեանի սկսած, Այտընեանի շարունակած եւ Տաշեանի բարձր պահած գիտական ոգին եւ Միաբանութեանդ մէջ եւ աշխարհաբարտեւէ Միաբանութեանդ մէջ եւ աշխարհաբարտեւէ Միաբանութեանդ հրահանգի նոր սերունդին նոյն ճամբան շարունակելու:

Ես շատ պարտական եմ Տաշեանի գործերին. մեծ ուսուցիչներէցս մէկն է, որ մեռաւ: Ինձ համար նա միշտ եղաւ վիպական հերոս, որ տասնեակ տարիներ մեծ հմտութեամբ փաստում էր անջբացած հայութեան գիտական անվիճելի կարողութիւնները եւրոպական մարդկութեան առջեւ եւ պարտապարտ էր նրան յարգել այն ազգը, որի գաւակն էր ինքը: ...

Ն. Աղբալեան:

Պարիս, 12 Փետրուար 1933:

Շատ խորունկ ցաւով իմացայ Հ. Յակոբոս Վարդապետ Տաշեանի մահուն լուրը: Կորուստը լուրի Միաբանութեանդ, լուրի Հայ ազգին համար չէ. ընդհանուր գիտական աշխարհն պիտի սգայ գայն: ...

Ա. Անտոնեան:

Neuilly sur Seine, 11 Փետր. 1933:

Ամենամեծ կսկիծով տեղեկացայ Ձեր վանքից ստացած ծանուցումից Հայր Յակո-

բոս Տաշեանի մահուն մասին, եւ գալիս եմ յայտնելու Ձեզ եւ Ձեր յարգելի Միաբանութեան՝ իմ ամենախորին ցաւակցութիւնն այդ մեծ Գիտնականի, եւ ամենաբարձր յատկութիւններով օժտուած մարդու մահուն մասին: Իմ երկար կեանքի ընթացքում ես նրա պէս բարձր բարոյական նկարագիր ունեցող հազու երկու, երեք հոգու եմ հանդիպել. ու մինչեւ կեանքիս վերջ պիտի պահեմ վստայաբար եւ սէր դէպի այդ հոգեւորականի եւ խոշոր հայ գիտնականի յիշատակը: ...

Իշխան Բօրիս Երկայնաբազուկ-Արղուբեան:

Պարիս, 13 Փետր. 1933:

Մրտի դառն կսկիծով իմացայ մեր մեծ բանասէրին՝ Հ. Յակոբոս Վ. Տաշեանի մահը: Խնդրեմ, իմ ցաւակցութեանս թարգման հանդիսանալ Միաբանութեանդ մօտ: ...

Կ. Յ. Բասմաչեան:

Գահիրէ, 14 Փետր. 1933:

Ընդունեցէք իմ ամենախորին ցաւակցութիւններս Մեծ Հայուն, ճշմարիտ Գիտունին եւ առաքինի մարդու վաղաժամ մահուն առթիւ: Հայր Տաշեանի կորուստը շատ մեծ է անփոխարինելի՝ հայութեան համար:

Մաղթեմ որ իր գերեզմանով բացուած պարապը երկարատեւ չլինի:

Վշտակից Ս. Եսայեան:

Յորդանոս արցունքներով կը կարգամ սեւածիր գիրը, որ կը գուժէ Վեր. Հ. Յակոբոս Վ. Տաշեանի՝ վաղեմի ու սիրական բարեկամիս յեղակարծ մահը:

Կորուստներու մեծագոյնն է, զոր կ'ուսնայ Մխիթարեան Միաբանութիւնը եւ անոր հետ ամբողջ հայ Ազգը:

Ո՞վ պիտի լեցնէ Տաշեանի մահուն թողած բացը, այդ եզակի բանասէրին, հմտագոյն պատմագիրին եւ անբաղաւոր յերկրէն հուն գիտունին, որ կը մեռնի գրիչը ձեռքը:

Վա՛րս հազար վա՛րս: Հերիք չէի՞ն միթէ այն անթիւ նշանաւոր անձերը, որոնք Հայուն գիրկէն վաղաժամ խլուեցան: Ինչո՞ւ կը խլուի Տաշեանն ալ այսչափ... շո՛ւտ... շո՛ւտ...:

Բայց «կամք Տեառն օրհնեալ եղիցի» ըսենք ու չմոռնանք կրկնելու այն խօսքը թէ «Անկաւ այր մեծ յիսրայէլ» (Ի Հայս) :

Դոքթ. Վ. Թորգոմեան :

Պարիս, 9 Փետր. 1933 :

Այս բողոքի ստացայ մահազրը, որ Հ. Յակովբոս Տաշեանի վարձանման գոյժը կը բերէր, եւ բառ չեմ գտներ արտայայտելու համար ցաւը, զոր ինձի կ'ազդէ այն չարադէտ լուրը : Վերջին անգամ որ զինքը տեսայ Ձեր վանատան մէջ, դեռ ամուր կ'երեւէր, թէ եւ ոչ քաջաոգջ : Մտքէս չէր անցներ որ այսքան շուտ կորսնցնէինք զինքը : Թէ եւ հիւանդկախ, ան կը շարունակէր աշխատիլ ու պատուական գործեր արտադրել : դեռ շատ բան կրնար տալ մեր բանասիրական գրականութեան. ափսո՛ս որ այդքան վաղաժամօրէն կը զատուի մեզմէ :

Մխիթարեան Տան հոյակապ դէմքերէն մէկն է, հայ բանասիրութեան հսկաներէն մէկն է, որ կ'անհետանայ :

Ես կ'ողբամ ձեզի հետ այդ մեծ Գիտունը, այդ հարազատ Հայրը, այդ ազնիւ ու բարձր Մարդը, իմ վաղեմի ամենասիրելի բարեկամս :

Ամբողջ հայ ազգը բոլոր սրտով պիտի մասնակցի անշուշտ ձեր Տունը սեւով պատող այդ խոր սուգին : ...

Ա. Զօպանեան :

Հայր Յակովբոս Վ. Տաշեանի անակնկալ մահը չափազանց ցաւ եւ տխրութիւն պատճառեց ինձ : Ես զինքը կը ճանչնայի անձամբ 40 տարիէ ի վեր : Ես հիմայ կը վերջիչեմ դանազան ժամանակներ վիեննա իրեն հետ ունեցած տեսակցութիւններս, եւ իր միշտ հաճոյաբեր եւ միշտ հմտալից խօսակցութիւնը : Հ. Տաշեան մեր ժամանակի մեծագոյն հայ բանասէրն էր եւ նոյն իսկ եւրոպական գիտնականներու շարքին մէջ իր պատուաւոր տեղն ունէր :

Իր մահը մեծ բաց կը թողու բովանդակ Մխիթարեան Միաբանութեան մէջ : Իմ ամ-

բողջ հոգևովս կը միանամ իր եղբայրակիցներու այս կորուստի առթիւ զգացած անկեղծ եւ անհուն վշտին

Ա. Սարուխան :

Լոնտոն, 6 Մարտ 1933 :

Դեռ կը դժուարանամ հաշտուելու այն գաղափարին հետ թէ այլ եւս չկայ մեր մտաւորական հսկան՝ Հ. Յակովբոս Տաշեան :

Խորապէս ցաւեցայ իր կանխահաս մահուն : Մենք շատ պէտք ունէինք հանգուցեալ գիտնական Հօր պէս մի ներհուն քննադատողի եւ բարեացակամ առաջնորդի : Նա լուսատու աստղն էր մեր բանասիրական աշխարհին՝ միշտ յօժար ուղղելու սկսնակները՝ քայլերը եւ ամենաբարդ եւ մութ խնդիրները՝ մասին՝ ստոյգ եւ կշռադատուած տեղեկութիւններ տալու :

Ինձ վիճակեցաւ պատիւը պատուական Հայր Տաշեանի հետ փոխանակելու բանասիրական տեղեկութիւններ Խուրբի երկրի եւ Ժողովրդի մասին : Որչափ երախտապարտ զգացի ինքզինքս նոր ժամանակների մեծագոյն հայ գիտնականին եւ հայաստանցի հայրենասիրին իր ծանրակշիռ եւ լուսաւորող քննադատութիւնների համար :

Ձեզ եւ Մխիթարեան Միաբանութեանդ կը մատուցանեմ իմ խորին համակրութիւններ եւ խորազգաց ցաւակցութիւններս, ցանկալով որ ձերն ու բեղմնաւորին անգուգական Հայր Տաշեանի ցանած հունտերը Մխիթարեան անդաստանիդ մէջ : ...

Ա. Սաֆրաստեան :

Պարիս, 11 Փետրուար 1933 :

Ամենախորին ցաւով լսեցինք յարգելի Միաբանութեանդ բազմերախտ ու բազմարդիւն աշխատաւորին՝ Հ. Յակովբոս Վարդապետ Տաշեանի մահուն բոթը : Կը խնդրեմ որ ընդունիք, այս անփոխարինելի կորուստին առթիւ, Նուպարեան Մատենադարանիս ցաւակցութեանց հաւատիքը :

Վերատեսուչ Գ. Սիմապեան :

Resumé der wichtigsten Abhandlungen.

Die südarmenischen Gaue Hoyt' und Brnašen. Reiseberichte. Von A. Safrastian. Sp. 138—149.

Der Verfasser hatte in den Jahren 1907 und 1910 als englischer Dragoman bzw. englischer Konsul öfters die Gelegenheit gehabt, die Gegenden Südarminiens zu besuchen. Aus seinen Tagebüchern entnimmt er die Beschreibung der Ortschaften und Straßenverbindungen, die sehr wertvoll sind, da diese Gebirgsgelände bis jetzt von keinem Reisenden genau beschrieben sind.

Der Katholikos Moses III. Zum 300jährigen Todestag. Von P. N. Akinian. Sp. 161—209.

In der armenischen Kirchengeschichte tritt Moses III. wie eine zeitbestimmende Persönlichkeit auf. Er war es, der das Volk und die Kirche aus der Tiefe der Versunkenheit herausholte und ihnen zum Gedeihen verhalf. Die Zeitgenossen erblickten in ihm einen zweiten Erleuchter des Armeniertums und die Nachwelt gedachte seiner in gleicher Anerkennung.

Moses III. wurde um 1577 in Khotan, einem Dorfe der Provinz Siunik, geboren. In seinem 15. Lebensjahr zum Priester geweiht, begab er sich nach Westarmenien und bekam in der Schule des vielgepriesenen Wardapets Serapion zu Amid seine Ausbildung. Nach dem Tode des Lehrers († 1606) gab ihm auf dessen Auftrag Gregor aus Kaisareia, Patriarch von Konstantinopel, die Wardapetswürde. Zurückgekehrt in seine Heimat, entwickelte er dort eine rege Missionstätigkeit. Trotz mancher Kirchenwürden, die ihm von seiten der Weltlichen, sogar vom persischen Schah Abas, zukamen, setzte er seine volksaufklärenden, Moral und Disziplin lehrenden Predigten fort. Er renovierte die vernachlässigten Kirchen, öffnete Schulen und bildete für die Kirche gelehrte und geistvolle Weltpriester und Wardapets aus. Am 17. Jänner 1629 wurde er zum Katholikos von Edschmiazin gewählt und starb am 21. Mai 1633 in Erivan.

Über die Verwendung des Aramäischen im Achämenidenreich, nach O. G. von Wesendonk. Von P. J. Dashian. Sp. 209—231.

Kurz vor seinem Tode hatte der Verfasser den Aufsatz der Redaktion zur Veröffentlichung übergeben. Zum Verständnis der wirtschaftlichen Verhältnisse des alten Armeniens hielt es der Verfasser für wichtig, die armenischen Leser mit den Resultaten der gediegenen Abhandlung von O. G. von Wesendonk bekanntzumachen. In der Einleitung wird die Bedeutung der Wirtschaftsentwicklung im Achämenidenreiche, dem auch Armenien angehörte, hervorgehoben. Die Vorstellungen Minassians, daß Armenien in der vorschrittlichen Zeit sich eigener Buchstaben bediente, wird als unbegründet betrachtet.

Georgien und die Armenier. Von A. Saroukhan. (2. Fortsetzung.) Sp. 231—248.

In Fortsetzung seiner Arbeit erörtert der Verfasser die Herkunft der Georgier, die er für ein Mischvolk aus verschiedenen kaukasischen Stämmen hält. Es werden dabei die Ansichten der Anthropologen und Linguisten in Betracht genommen. Die Überlieferung, wonach die Georgier in näherer Verwandtschaft zu den Armeniern stehen, weist ihre armenische Herkunft auf.

Die Mēmrē des hl. Ephraim über den Untergang Nikomediens in armenischer Übersetzung. Von P. Essabalian. Sp. 261—280.

Der infolge des Erdbebens vom Jahre 358 verursachte Untergang Nikomediens veranlaßte Ephraim, eine Reihe von Mēmrēn zu schreiben. Vom syrischen Originale sind uns nur etliche Bruchstücke erhalten, die Rahmani herausgab (vgl. Baumstark, Geschichte der syr. Literatur, 32).

Das Vorhandensein einer armenischen Übersetzung dieser Mēmrē war seit 1889 bekannt. Es war F. Murad, der im Jahre 1911 in H u s c h a r d z a n davon einige Proben gab. Die vollständige Ausgabe der armenischen Übertragung vollbrachte Murad